

Răspunderea juridică a comitentului pentru fapta prepusului

Instituția răspunderii juridice a comitentului pentru fapta prepusului este o formă deosebit de importantă a răspunderii juridice civile, existentă și consacrată de sute de ani în Codul civil, care a cunoscut numeroase evoluții ideologice, teorii controversate și dispute neobosite cu privire la interpretarea, în lipsa unui text cuprinzător și clar, a puținelor dispoziții legale care o reglementau.

Delimitarea cadrului de aplicare și de interpretare a acestei forme de răspundere a revenit astfel în sarcina doctrinei de specialitate și a practicii judecătorești, care au încercat să definească noțiunea de prepus și pe cea de comitent, cât și raportul sau raporturile juridice care iau naștere între aceștia, respectiv între cei doi și victima prejudiciului produs prin fapta ilicită. Noul Cod Civil a încercat să reglementeze, mult mai clar și mai concis, în texte cuprinzătoare, toate noțiunile și relațiile caracteristice acestui tip de răspundere, însă vom vedea că nici acesta nu a dat un răspuns tuturor disputelor deja existente.

Răspunderea comitentului pentru fapta prepusului urmează a fi analizată prin prisma încadrării sale în noțiunea de răspundere juridică, apoi în cea a răspunderii juridice civile, prin încadrarea sa în cuprinsul răspunderii civile delictuale, iar în final ca formă a răspunderii pentru altul

Lucrarea identifică și caracterizează comparativ alte feluri ale răspunderii (administrativă, disciplinară, constituțională, penală etc.), inclusiv răspunderea Statului pentru erorile judiciare, respectiv răspunderea internațională a statelor pentru nerespectarea dreptului internațional și european, pentru încălcarea obligațiilor care îi revin conform Tratatelor Uniunii Europene, dar și modul în care Uniunea Europeană răspunde pentru prejudiciul creat de către agenții săi sau de către instituțiile sale față de cetățenii europeni.

Teza are cuprinde o parte de introducere și o parte de concluzii, și este structurată în cinci capitole, care la rândul lor cuprind secțiuni, subsecțiuni și paragrafe.

Capitolul I, intitulat Răspunderea Juridică - Răspundere Socială, este structurat în două secțiuni: "Noțiunea generală de răspundere juridică" și "Formele specifice ale răspunderii" și analizează noțiunea răspunderii juridice prin prisma faptului că orice subiect de drept trebuie să răspundă pentru actele sale și trebuie să-și asume toate consecințele angajamentelor pe care și le ia, noțiunea de răspundere apropiindu-se din acest punct de vedere de noțiunea de responsabilitate ca principiu general al dreptului.

Conform analizei, societatea omenească are la bază respectul față de anumite norme de conduită generale, iar nerespectarea acestora va atrage răspunderea celor care le vor încălca. Conform principiului răspunderii, nimănui nu-i este permis să încalce drepturile altei persoane și să-i provoace acestuia o pagubă prin acțiunea sau omisiunea sa, iar totalitatea normelor prin care se reglementează aplicarea acestuia în practică o reprezintă instituția răspunderii, scopul fiind acela de a garanta stabilitatea și ordinea.

Răspunderea derivă în primul rând din demnitatea omului și își are originea în liberul arbitru, deoarece omul se distinge de tot ce viețuiește, iar prin responsabilitate, în general, și mai ales prin responsabilitatea juridică, în special își pune singur limitele peste care nu poate deveni pozitiv.

Analiza constată că răspunderea juridică poate fi înțeleasă și ca o obligație de a suporta consecințele nerespectării normelor generale de conduită, dar această obligație nu urmează a se confunda cu sancțiunea juridică, deoarece sunt noțiuni diferite, așadar răspunderea juridică este complexul de drepturi și obligații conexe care, potrivit legii, se naște ca urmare a săvârșirii unei fapte ilicite și care constituie cadru de realizare a constrângerii de stat prin aplicarea sancțiunilor juridice în scopul asigurării stabilității raporturilor sociale și al îndrumării membrilor societății în spiritul respectării ordinii de drept.

Concluzia este că răspunderea juridică a persoanei este un raport juridic de constrângere creat de norma de drept între stat și persoana care a încălcat legea, statul fiind cel care urmează să aplice sancțiunea prevăzută de norma legală, care formează obiectul răspunderii juridice, persoanei care a încălcat legea și obligația acestei persoane de a se supune sancțiunii în scopul restabilirii ordinii anterioare.

Conform acestei concluzii, instituția juridică a răspunderii civile reprezintă ansamblu de norme legale conform cărora persoană care produce un prejudiciu altei persoane prin fapta sa, este obligată să îl repare. Instituția răspunderii funcționează și în dreptul penal, dreptul administrativ, dreptul muncii, dreptul constituțional, dreptul european, dreptul internațional, etc.

Capitolul II intitulat ”Felurile Răspunderii Civile” este dedicat exclusiv cercetării noțiunii răspunderii civile și conține trei secțiuni ”Noțiunea răspunderii civile și felurile sale”, „Răspunderea civilă delictuală directă - Răspunderea pentru fapta proprie”, și „Răspunderea civilă delictuală indirectă - Răspunderea pentru fapta altuia”.

Răspunderea civilă este forma răspunderii juridice care prin principiile, condițiile și funcțiile caracteristice constituie în materie de răspundere patrimonială dreptul comun, contribuind astfel la ocrotirea drepturilor subiective și intereselor legitime ale tuturor persoanelor fizice și juridice². Răspunderea juridică civilă reprezintă întregul tuturor normelor de drept prin care se reglementează obligația unei persoane de a repara prejudiciul cauzat altuia prin fapta sa extra-contractuală sau contractuală.

Cercetarea ne conduce la concluzia conform căreia putem considera că răspunderea juridică civilă reprezintă dreptul comun în materia răspunderii patrimoniale deoarece principiile, condițiile și funcțiile sale contribuie la ocrotirea drepturilor subiective și intereselor juridice ale tuturor persoanelor fizice și juridice.

Noul Cod Civil consacră răspunderii juridice un întreg capitol, mai precis Capitolul IV, iar prin prisma analizei acestor dispoziții, răspunderea civilă se aseamănă cu celelalte forme ale răspunderii juridice, prin scopurile urmărite și prin mijloacele utilizate, dar se distinge atât de celelalte forme ale răspunderii juridice cât și de alte instituții ale dreptului civil.

Din interpretarea prevederilor Noului Cod Civil, răspunderea contractuală devine o aplicație specială a răspunderii delictuale, în sensul că aceasta din urmă reprezintă regula, iar răspunderea contractuală intervine în momentul în care prejudiciul rezultă din neîndeplinirea unei obligații contractuale, care joacă în acest caz rolul de fapt ilicit. Faptul juridic ilicit poate avea legătură cu executarea unei obligații

asumată de debitor, sau poate avea legătură cu o altfel de obligație, care nu este relativă nici unui contract anterior.

Analiza efectuată constată că, în cazul în care neîndeplinirea unei obligații contractuale reprezintă delictul civil, urmează a se aplica condițiile speciale ale răspunderii contractuale, deoarece art. 1350 alin. (2) din Noul cod Civil prevede că niciuna dintre părți nu poate înlătura aplicarea regulilor răspunderii contractuale pentru a opta în favoarea altor reguli, chiar dacă i-ar fi mai favorabile.

Regula non-cumulului răspunderilor este cea conform căreia care nu este permisă invocarea răspunderii delictuale în situația în care sunt aplicabile condițiile răspunderii contractuale. În cazul în care un contract nu se execută, victima neîndeplinirii obligației nu poate folosi posibilitatea solicitării a două despăgubiri diferite, prin invocarea la început a unui tip de răspundere, după care îl invocă pe cel de-al doilea.

Concluzia este că repararea din cazul unui tip de răspundere nu se poate cumula cu cea corespunzătoare celui alt tip de răspundere.

Capitolul III este intitulat “Răspunderea civilă delictuală a comitentului pentru fapta prepusului - Considerații generale” și cuprinde șase secțiuni, după cum urmează, “Sediul legal și caracterele generale definiției anterior Noului Cod Civil”, „Sediul legal și caracterele generale definiției conform Noului Cod Civil”, „Funcțiile răspunderii comitentului pentru fapta prepusului”, „Domeniul de aplicare”, „Fundamentarea răspunderii comitenților anterior Noului Cod Civil” și „Fundamentarea răspunderii comitenților conform Noului Cod Civil”.

Cercetarea formulează câteva observații cu privire la normele legale existente anterior intrării în vigoare a Noului Cod Civil, norme care reglementau răspunderea comitentului pentru fapta prepusului, mai exact alin. 3 art. 1000 Cod Civil, care ținea răspunzător pe stăpânii și comitenții de prejudiciul cauzat de servitorii și prepușii lor în funcțiile ce li s-au încredințat. Aceștia nu puteau beneficia de prevederile din alin. 5 a art. 1000 din vechiul Cod Civil, care îi identifica specific pe cei care pot să se exonereze de răspunderile instituite de articol, făcând dovada că n-au putut împiedica faptul prejudiciabil.

Lucrarea identifică prima răspundere de tip obiectiv ca fiind cea reprezentată de răspunderea stăpânilor și comitenților pentru prejudiciul cauzat de servitori și prepuși, după care ar urma răspunderea pentru prejudiciile cauzate de animale, ruina edificiului și de lucruri, caz în care existența culpei persoanei responsabile de repararea prejudiciului nu ar mai fi cerută, iar dacă aceștia ar fi avut supravegherea persoanei, a lucrului, paza juridică a bunului, este suficient pentru a antrena răspunderea civilă delictuală.

Spre deosebire de vechiul Cod civil, care a consacrat răspunderii comitentului pentru fapta prepusului un singur alineat - art. 1000 alin. (3), Noul Cod Civil reglementează acest tip de răspundere mult mai cuprinzător, dedicându-i un articol în întregime.

Capitolul IV este intitulat “Condițiile și efectele răspunderii comitentului pentru fapta prepusului” și cuprinde patru secțiuni, după cum urmează, “Condițiile generale care antrenează răspunderea comitentului”, “Condițiile speciale care antrenează răspunderea comitentului”, „Efectele antrenării răspunderii comitentului” și „Regresul comitentului împotriva prepusului”.

În cadrul acestui capitol se efectuează analiza dispozițiilor legale în vigoare care reglementează răspunderea comitentului pentru fapta prepusului, răspundere care poate fi declanșată în baza art. 1373 din Noul Cod Civil, în condițiile în care în persoana prepusului se constată că sunt întrunite cerințele rezultate din prevederile art. 1357 – art. 1371 din Noul Cod Civil, referitoare la răspunderea pentru fapta proprie.

Victima păgubită va trebui să facă proba întrunirii condițiilor generale după cum urmează: existența prejudiciului, existența faptei ilicite a prepusului și existența raportului de cauzalitate dintre fapta ilicită și prejudiciu.

În ceea ce privește vina sau culpa prepusului, art. 1373 din Noul Cod Civil nu o stabilește ca și condiție pentru antrenarea răspunderii comitentului, prin urmare, în momentul în care victima se va îndrepta împotriva comitentului, aceasta nu va trebui să facă dovada culpei prepusului, dar va fi obligată să facă dovada culpei în cazul în care se va îndrepta împotriva prepusului în mod direct.

În cadrul cercetării se subliniază faptul că anterior intrării în vigoare a Noului Cod Civil, în literatura de specialitate a fost propusă această abordare, dar nu a fost împărtășită de marea majoritate a doctrinei și nici de practica judecătorească, ajungând cu toate acestea să fie preluată de prevederile noii reglementări.

În ceea ce privește cercetarea stabilirii condițiilor cu rol causal în producerea prejudiciului suferit de victimă, un criteriu important în constituie prevederile exprese ale legii, astfel cum sunt dispozițiile Codului penal, care prevăd răspunderea, inclusiv răspunderea civilă, pentru prejudiciile cauzate, împreună cu autorul, a instigatorului, a compliceului, a favorizatorului și a tăinuitorului.

Astfel de prevederi au fost preluate și se regăsesc în prezent și în Noul Cod Civil, la art. Art. 1369, prevederile legale de acest tip având valoare de principiu și reprezentând o aplicare corectă a ceea ce înseamnă legătura de cauzalitate în domeniul răspunderii. Această teorie fusese generalizată în special de practica noastră judiciară, deși în cazul diverselor spețe și al unelor decizii, soluțiile se dau în general pe baza raționamentelor care au la bază teoria cauzei necesare sau teoria echivalenței condițiilor.

Lucrarea ajunge prin urmare la concluzia conform căreia, în lumina dispozițiilor Noului Cod Civil, asemenea situații vor înceta să se mai producă și vom asista la o unificare a jurisprudenței, care urmează a trata unitar toate spețele utilizând raționamentul care stă la baza teoriei indivizibilității cauzei cu condițiile.

Capitolul V este intitulat “Aspecte de drept comparat privind răspunderea juridică” și cuprinde cinci secțiuni, după cum urmează, “Răspunderea comitentului pentru fapta prepusului în dreptul altor state”, „Acțiunea în constatarea neîndeplinirii de către statele membre a obligațiilor asumate prin tratatele Uniunii Europene”, „Acțiunea în despăgubiri sau acțiunea în responsabilitate extra-contractuală în dreptul Uniunii Europene”, „Răspunderea internațională a statelor” și „Cazuri specifice ale răspunderii organizațiilor internaționale – Organizația Națiunilor Unite”.

În cadrul acestui capitol se analizează în termeni comparativi răspunderea comitentului pentru fapta prepusului în sistemele de drept ale unor state cum sunt Franța, Italia, Spania, Germania, Elveția, Polonia, Cehia, Slovacia, Ungaria și Federația Rusă. Cercetarea identifică în acest scop cazurile normelor juridice care

sunt similare sistemului nostru de drept, dar și legislațiile naționale care conțin dispoziții diferite față de sistemul de drept român.

Răspunderea juridică îmbracă în domeniul dreptului european forme specifice acestuia, foarte apropiate însă ca și scop și valori ocrotite răspunderii civile delictuale pentru fapta altuia din dreptul național. Principalele forme de răspundere analizate în acest sens sunt acțiunea în constatarea neîndeplinirii de către statele membre a obligațiilor asumate prin tratate și acțiunea în despăgubiri sau acțiunea în responsabilitate extra-contractuală.

Aceste forme ale răspunderii au fost identificate și au acționat la început în baza unei evoluții jurisprudențiale câteodată haotice, având la origine interpretarea principiilor comune ale ordinilor juridice naționale, aparținând autorilor tratatelor constitutive, în materia răspunderii extra-contractuale a Uniunii ajungându-se astfel în final la aplicarea regulilor care guvernează răspunderea autorității publice din sistemele juridice naționale.

Se observă faptul că o importanță foarte mare în ceea ce privește antrenarea răspunderii Uniunii Europene o au instanțele naționale ale Statelor membre, dar și autoritățile administrative naționale ale Statelor Membre, lucrarea făcând cu acest prilej și analiza procedurii de constatare a răspunderii Uniunii.

În ceea ce privește răspunderea internațională a statelor, cercetarea vizează în principal definiția noțiunii de răspundere internațională a unui stat, fundamentele răspunderii statelor, faptele ilicite care pot antrena răspunderea statelor, formele principale ale prejudiciilor care pot fi produse, forma de vinovăție care antrenează răspunderea etc.

Cu privire la răspunderea organizațiilor internaționale, lucrarea analizează această tip răspundere în cazul Organizației Națiunilor Unite, care răspunde conform principiului căruia orice act sau omisiune a unei organizații care este incompatibilă cu regulile generale de drept sau cu dispozițiile unui tratat la care aceasta este parte, constituie un act internațional ilicit care îi va fi imputabil.

Se observă cum, încă o dată, dreptul internațional al responsabilității, conceput în scopul aplicării împotriva statelor, a necesitat diferite adaptări în vederea aplicării sale împotriva organizațiilor internaționale. În anumite momente organizația

internațională se comportă și va urma să răspundă similar unui comitent, prepușii în această situație fiind reprezentați de statele membre ale organizației internaționale.

Cercetarea subliniază pe ansamblu cât de necesară era existența unei reglementări adecvate a răspunderii pentru eventualele prejudicii rezultate din exercitarea deficientă a funcțiilor încredințate prepusului de către comitent. Ideea pe care s-a mers în acest scop a fost ideea constituirii unei garanții pentru victima prejudiciului, a siguranței că aceasta va fi despăgubită pentru pagubele pe care le-a avut de suferit, și ideea întăririi simțului de răspundere asupra modului în care își desfășoară activitatea atât prepușii, cât și comitenții care le încredințează acestora anumite funcții.

Practica judiciară a ajuns în decursul multor ani să contureze anumite principii consacrate legislativ de Noul Cod Civil, care însă a mai lăsat loc de interpretare, nerăspunzând în totalitate tuturor teoriilor doctrinei de specialitate.

Concluzia lucrării este că Noul Cod civil a înlăturat lacuna cu privire stabilirea conținutului noțiunilor de comitent și de prepus, definind în mod clar raportul comitent-prepus, cu privire la care practica judecătorească și literatura de specialitate au încercat să dea o definiție din multitudinea de opinii divergente.

Criteriul subordonării prepusului față de comitent, din care decurge activitatea comitentului, puterea de îndrumare și control, stabilite cu acordul prepusului și unite cu criteriul interesului comitentului pentru care acționează prepusul, au fost reținute de asemenea în cuprinsul Noului Cod.

Răspunderea comitentului continuă să fie un caz de răspundere civilă pentru fapta altuia, cu toate consecințele ce decurg în ceea ce privește fundamentarea răspunderii comitentului și dreptul său de regres împotriva prepusului. Noua reglementare nu a ales în mod expres vreuna din teoriile fundamentării răspunderii comitentului care fuseseră propuse anterior, dar considerăm că, în lumina dispozițiilor Noului Cod, teoria pe care ar implica-o este cea care merge pe ideea garanției obiective și a riscului de activitate.

Inexistența unei culpe din partea comitentului în supravegherea activității prepusului s-a impus în condițiile deosebit de complexe ale activității marilor

întreprinderi, în cadrul cărora, cu toată exigența depusă sau diligențele depuse din partea comitentului, este imposibil să se exercite o supraveghere permanentă concretă, neîntreruptă, directă și eficientă a fiecărei fapte individuale îndeplinite de fiecare dintre prepușii cărora le-au fost încredințate anumite atribuții.

Interesul victimei nu va suferi astfel vreun prejudiciu, deoarece aceasta va avea posibilitatea să se despăgubească, atât de la prepus, cât și de la garantul său, care este comitentul, acesta fiind chemat să asigure acoperirea prejudiciilor rezultate din faptele ilicite săvârșite de către cei pe care îi are în subordine. Poziția de garant pe care o are comitentul și nu cea de codebitor solidar fundamentează posibilitatea acestuia de regres împotriva prepușilor, care trebuie oricum să răspundă până la urmă pentru faptele lor ilicite.

Conform concluziilor cercetării, nu constituie o cauză de exonerare de răspundere a prepusului garanția instituită de lege față de victimă privind acoperirea prejudiciilor, aceasta reprezentând doar o măsură echitabilă de ocrotire a victimei prejudiciului.

Actuala reglementare cuprinde o identificare precisă a condițiilor în care urmează a se angaja răspunderea comitentului pentru fapta prepusului. Condiția vinovăției acestuia, care a format obiectul unei anumite controverse în literatura de specialitate, nu este reținută în Noul Cod, comitentul urmând să răspundă în calitate de garant, indiferent de vinovăția sa.

Culpabilitatea comitentului se va răsfrânge însă asupra acțiunii în regres a acestuia împotriva prepusului, care îl va despăgubi pe comitent proporțional cu întinderea vinovăției sale în comiterea faptului ilicit.

Cu privire la condiția ca fapta ilicită să fi fost săvârșită în funcțiile încredințate, legiuitorul nu a considerat de cuviință reglementeze și ipoteza în care prepusul a depășit limitele funcției sale, comitentul nefiind ținut răspunzător în cazul în care prepusul se extinde față de ceea ce i s-a încredințat inițial de către comitent.

În ceea ce privește dreptul la regres al comitentului împotriva prepusului, garant în raporturile cu victima, acesta a fost consacrat expres de Noul Cod Civil, care probabil că a avut în vedere soluțiile consacrate în practica judecătorească,

instituind în clar inclusiv situația în care prepușii unui comitent au săvârșit împreună fapta ilicită.

Noul Cod nu a prevăzut în mod expres cazul producerii prejudiciului de către mai mulți prepuși, subordonat fiecare unui alt comitent. Concluzia este că, în baza prevederilor acestui cod, nu se poate institui o solidaritate între comitenți, ci numai o solidaritate între prepuși, fiecare comitent urmând să răspundă pentru propriul său prepus, în limita contribuției acestuia la producerea prejudiciului.

Va fi interesant de urmărit modul în care se vor dezvolta de acum înainte doctrina de specialitate și practica judiciară, dat fiind faptul că noua reglementare a răspuns, pe ansamblu, tuturor neclarităților și disputelor cu privire la cele câteva aliniate care au reglementat vreme de sute de ani subiectul răspunderii comitentului pentru fapta prepusului.

Analiza subliniază faptul că legiuitorul a încercat să reglementeze toate situațiile posibile, sau, mai exact a încercat să dea un răspuns cât mai clar diverselor probleme care vor urma să apară pe parcursul anilor, mult după intrarea în vigoare a Noului Cod, experiența anterioară ne face să ne îndoim de posibilitatea realizării acestui scop ambițios.

Dreptul va evolua mereu deoarece societatea omenească, relațiile, raporturile juridice se găsesc mereu în mișcare, mereu în evoluție, iar dreptul este obligat să se dezvolte și să crească în același timp cu realitatea vieții sociale. Prin urmare, cu siguranță vor apărea noi subiecte de dezbătut, noi teorii de demonstrat și noi abordări cu privire inclusiv la instituția răspunderii juridice în general, respectiv a răspunderii comitentului pentru fapta prepusului în special.

Deși legea reglementează numai pentru viitor, concluzia lucrării este că Noul Cod Civil a încercat să dea trecutului un răspuns, urmând ca, împreună cu doctrina de specialitate și practica judiciară să aflăm întrebările pe care viitorul ni le va supune atenției în baza noilor reglementări.